

Handlingsplan

Giftfri Förskola

Jönköpings kommun, 2016-2018

Gudrun Bremle

Projektledare Giftfri miljö 2014-2015

Miljö- och hälsoskyddskontoret

Innehåll

Inledning	2
Kommunikation	4
På förskolan	5
I utbildningsförvaltningens stödverksamhet	8
Tekniska kontoret, Fastighet	12
Upphandling	14
Miljö- och hälsoskyddskontoret	15
Politiken	16
Matris över åtgärder och ansvar	16

Inledning

Denna handlingsplan är resultatet av ett tvåårigt projekt med fokus på miljömålet Giftfri miljö i Jönköpings kommun. Syftet med projektet har varit att genomlysna vad kommunen behöver göra för att bidra till en giftfri vardag för barn i kommunens verksamheter och huvudsak i förskolan.

Handlingsplanen pekar på åtgärder som kommunen behöver genomföra fortsättningsvis inom olika områden och är ett komplement till kommunens kemikalieplan.

Hur projekt Giftfri miljö 2014-2015 har bedrivits och vad som genomförts under projekttiden redovisas i separat rapport.

Handlingsplan giftfri förskola i förhållande till kemikalieplanen

Under projekttiden har också en övergripande kemikalieplan för hela kommunens verksamhet tagits fram som beslutades politiskt i augusti 2015. Att grunden i kemikalieplanen omsätts i praktiken är en förutsättning för att kunna implementera åtgärder i denna mer detaljerade handlingsplan för förskoleverksamheten.

Handlingsplanen för giftfri förskola är ett försök att konkretisera olika ansvarsområden och åtgärder som olika förvaltningar och funktioner ska och bör genomföra inom olika områden. Den fungerar rådgivande för löpande verksamhet baserat på de erfarenheter som framkom under projektiden. En del åtgärder ligger inom den politiskt beslutade kemikalieplanens ansvarsområden. Andra hamnar mer inom respektive verksamheters ansvar.

Lagom till uppdateringen av kemikalieplanen, som löper 2016-2018, utvärderas och uppdateras lämpligen denna handlingsplan för förskolan. Den kan antingen plockas in i kemikalieplanen eller fortsätta utgöra ett enskilt och mer detaljerat dokument. Förslagsvis utökas omfattningen så även fritids/skola tas med till nästa omgång.

Läsanvisningar

Handlingsplanens åtgärder är i löpande text listade utifrån förvaltningars ansvarsområden och funktioner. Med undantag för kommunikation som är mer generellt utlyft. Det finns ofta ett delat ansvar mellan olika förvaltningar och funktioner i kommunen för vissa åtgärder. Det kan handla om att det krävs ett samarbete mellan olika funktioner, eller att olika funktioner har olika ansvar i en process. Det är inte alltid helt tydligt var största påverkansmöjligheten finns, bland annat kan det vara oklart vem som har huvudansvaret för att göra mer giftfria val och vem som beslutar vad som faktiskt beställs eller köps. Åtgärder i handlingsplanen kan därför förekomma med olika aspekter på olika ställen, alternativt finnas med flera gånger men med olika ansvariga (från andra funktioner). I många fall står det inom parantes efter åtgärden en hänvisning till dessa andra åtgärder.

Sist i handlingsplanen finns en tabellmatris som listar olika typer av åtgärder, åtgärdernas nummer i handlingsplanen samt vem som ansvarar.

Frågor kring giftfri förskola kommer ofta in som en specialfråga på tvären och kan behöva genomlysas lite mer noggrant för att avgöra hur kommunen ska göra. Ett exempel är valet av golv på förskolor. Det blir snabbt en komplex fråga som är kopplat med byggmetoder, städmetoder, hygienaspekter och pedagogik. Det kan tyckas lätt att bara bestämma sig för att byta men sådana beslut kan krocka med en mängd andra beslut och riktlinjer i kommunen. Här måste man då samverka och hitta teknik, produkter och lösningar som fungerar för alla parter samt ändra i dokument och inarbetade arbetssätt, vilket kan ta tid.

De ansvariga som pekas ut har oftast bara ansvaret för att se till att åtgärder görs. Ibland men inte alltid innebär det också att ansvarig kan vara den som faktiskt genomför åtgärden (ensam eller med andra till hjälp). Då denna handlingsplan skrevs har det inte varit klart vad olika utpekade tjänster med ansvar för kemikaliefrågor kommer att heta. Så de namn på de olika funktioner som används i denna rapport kommer från de benämningar som används i kemikalieplanen. Förmodligen kommer dessa inte att stämma med tjänstebenenämningen i slutändan och arbetsuppgifterna kan möjligtvis också fördelas över flera tjänster.

Det är många åtgärder som föreslås. Ändå speglar det inte fullt ut den omfattning som behövs för att arbeta strukturerat och tydligt mot en giftfri miljö i förskolan. Det är en stor skillnad mellan det som behöver göras jämfört med hur det ser ut. Det beror inte på att just vår kommun är sämre än andra utan på att samhället i stort inte har lyft in dessa aspekter. Handlingsplanen pekar ut de viktigaste åtgärderna för att starta arbetet. Ändå kan åtgärderna behöva rangordnas och prioriteras. I praktiken blir det en rangordning naturligt eftersom vissa saker bygger på varandra. Det händer också mycket inom detta fält just nu så vissa saker kan komma att visa sig bli lättare att förändra än andra. Handlingsplanen presenterar förslag men sedan blir det upp till de olika förvaltningarna, verksamheterna och politiken att prioritera och genomföra åtgärderna.

Kommunikation

Kommunikation är en viktig del av arbetet med åtgärder för en giftfri miljö. Kemikaliefrågor och giftfri miljö är ett komplext och svårt område. Det måste förklaras enkelt och så att man förstår att fler måste göra åtgärder och bättre val i sin vardag. Under 2016 ska en kommunikationsplan tas fram som en del av kemikalieplanen. Nedan är förslag på kommunikation, utbildningar och föreläsningar som omfattar det som har en koppling till förskolan.

Målgrupp förskolepersonal

1. Anordna utbildning om giftfri förskola regelbundet för förskolechefer, förskollärare, annan personal och dagbarnvårdare i den kommunala verksamheten. Behöver genomföras regelbundet för ny personal som anställs, samt för de som vill uppdatera sig inom området och om olika åtgärder.

Utbildningen kan erbjudas som besök och föredrag på arbetsplatsträffar på förskolorna. Eller som föreläsning någon gång per år i annan regi, t.ex. i samarbete med föreläsningar som ordnas av utbildningsförvaltningens miljösamordnare.

2. Uppdatera fortlöpande utbildningsmaterialet som tagit fram i projekt giftfri förskola. Inarbete det informations- och utbildningsmaterial för giftfri förskola som Upphandlingsmyndigheten tagit fram samt Grön Flaggs material om kemikaliesmart förskola.
3. Ta fram och erbjud ett kursmaterial om hur man praktiskt ska rensa och köpa bättre saker. Syftet är att praktiskt lära ut kunskap om plast och material, hur man kan se, lukta och känna. Hur man ska göra vid beställning, vad man ska titta efter när man handlar och hur man kan fråga säljaren.

Ansvarig

Säkerhetsstrateg, Utbildningsförvaltningen

Målgrupp föräldrar

4. Erbjud att informera om giftfri förskola på föräldramöten ute på de kommunala förskolorna, eftersom det finns ett stort intresse från många föräldrar. Syftet är också att fungera som stötta till förskolepersonal för att till föräldrar förklara hur kommunen jobbar med frågan.
5. Genomföra föredrag på öppna förskolan om giftfri förskola och med inspiration till ett mer giftfritt föräldraskap.

Ansvarig

Säkerhetsstrateg, Utbildningsförvaltningen

Målgrupp kommunens byggprojektledare, entreprenörer, upphandlare och leverantörer

6. Genomföra seminarier till olika aktörer med riktad information och utbildning i kemikaliefrågor inom respektive nyckelfunktioners kompetensområde. Syftet är att underlätta kommunikationen och säkerställa att kommunen får rätt produkter som följer de krav som ställs. Förslagsvis genomförs detta när avtal tecknats efter en upphandling för att förtydliga de krav som ställts och som gäller under avtalstiden, och som kan komma att följas upp av kommunen.

Ansvarig

Kemikalistrateg, Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen

Kemikalieansvarig fastighet, Tekniska kontoret

Säkerhetsstrateg, Utbildningsförvaltningen

Sociala medier

7. Fortsätta informera genom Facebook-sidan Giftfritt Jönköping. Sidan har lagt upp nyheter ungefär en gång per vecka och hittills haft störst gensvar när det gäller nyheter kring giftfri förskola.
8. Överväga att starta ett slutet forum för kommunens förskollärare med intresse för giftfri förskola där man kan ställa frågor om produkter, tipsa om saker till varandra och till Säkerhetsstrategen.

Ansvarig

Säkerhetsstrateg, Utbildningsförvaltningen
Kemikalistrateg, Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen

Hemsida

9. Fortsätta att underhålla och uppdatera hemsidan om giftfri förskola med ny information och nya dokument som checklistor, råd för verksamheten, råd om produktval, länkar etc.

Ansvarig

Säkerhetsstrateg, Utbildningsförvaltningen
Kemikalistrateg, Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen

Broschyr ”Råd för en Giftfri miljö..”

10. Utvärdera nyttan av broschyren ”Råd för en giftfri miljö i Jönköpings förskolor” som tagits fram under projektet. Om den fortfarande behövs i den formen måste den ses över och uppdateras regelbundet.

Ansvarig

Säkerhetsstrateg, Utbildningsförvaltningen

På förskolan

På förskolan är det den pedagogiska verksamheten och barnen som kommer främst. Strävan är att det ska bli så få extra arbetsuppgifter här som möjligt. Men eftersom val av produkter och material är en del av pedagogiken, då inköp görs från varje enhet och arbetsrutiner sätts i verksamheten kommer man inte ifrån ett visst mått av arbete och engagemang ute på förskolan.

För att fortlöpande kunna arbeta med en giftfri förskola och avlasta förskolorna behövs en funktion som kan ge återkommande stöd i frågan till verksamheten. Allt för att få så bra produkter som möjligt i samklang med pedagogik och andra praktiska frågor som måste beaktas. Som stöd för detta arbete till verksamheten ska det central på utbildningsförvaltningen finnas resurser och kompetens för att underlätta för verksamheterna i arbetet (se nedan). Men även förskolans personal har en viktig roll i arbetet.

Rensa ut olämpliga produkter

11. Hitta intresserade i personalen och möjliggör för dessa att få genomgå kurs i att skapa en giftfri förskola. Kursen ska ge grundläggande kunskap inom området samt konkreta tips och övning i hur man praktiskt går tillväga. Vad ska jag tänka på och göra? Hur vet jag vilka material och produkter som är olämpliga.
12. De avdelningar på kommunens förskolor som inte genomfört någon faktisk rensning under projektets gång bör genomföra detta under 2016. Till hjälp finns skriften ”Råd för en Giftfri miljö i Jönköpings förskolor” från projektet.

Ansvarig

Förskolechef respektive förskola

13. Det ska finnas ett kompetensstöd för verksamheten som kan svara på frågor om material och innehåll i olika produkter. Personen behöver inhämta information från leverantörer och från olika andra källor och avgöra vilka råd man ska ge och vilka produkter som bör plockas bort. Förhoppningsvis kan man hitta ett samarbete mellan olika kommuner där man via t.ex. SKL/KemIs Samarbetsrum för Giftfri vardag hittar sätt att dela informationen och diskutera. (se också åtgärd 28)
14. Utifrån den kunskap som kommer fram i arbetsuppgiften ovan behöver ”Råd för en Giftfri miljö i Jönköpings förskolor” uppdateras och återigen distribueras om den formen av information bedöms lämplig fortsättningsvis. (se också åtgärd 10)
15. Genomför någon form av uppföljning av hur verksamheterna arbetar med rensning i sin verksamhet. Antingen som besök på några förskolor årligen, eller att det inarbetas i hälsoskyddets tillsyn.
16. Utred möjligheten att genom frivilligverksamhet, arbetsmarknadsåtgärd eller dylikt hitta personer som efter utbildning och träning kan erbjudas förskolor för hjälp med rensning vid städdagar, arbetsplatsträffar etc.

Ansvarig

Säkerhetsstrateg, Utbildningsförvaltningen

Köpa bättre

17. Underlätta för de certifierade beställarna att avropa och beställa bra saker från olika produktområden. Det ska finnas listor över bättre val för olika produkttyper från upphandlade leverantörers sortiment/kataloger. När E-handelssystemet finns på plats är det bra om det kan framgå vilka produkter som är bra val för en giftfri förskola (på de produktområden där det kan finnas upphandlat diverse andra val för andra verksamheter på grund av speciell funktion/krav).

Ansvarig

*Säkerhetsstrateg, Utbildningsförvaltningen
Miljöledare Upphandling*

Städning

I den kommunala verksamheten är oftast städningen i Jönköping i kommunal regi och drivs av tekniska kontoret enligt utarbetade rutiner som ska harmonisera med verksamheten och bygg- och inredningsmaterial. En del ansvar och praktisk städning ligger också på själva verksamheten.

18. Se över de områden som ligger på verksamheten och om det finns områden som faller mellan stolarna. T.ex. städning ovan axelhöjd, ovanpå skåp, dammsugning av mattor och under mattor, nya typer av golv som tvättbara textilgolv (som FloTex).

Se till att framföra klagomål när städningen uteblir eller när ni inte blir nöjda.

Se över om det behövs rutiner för att tydliggöra ansvar för olika delar av städningen och för att se till att det blir gjort. (se också 53)

Ansvarig

Förskolechef respektive förskola

Egenkontroll

19. Se över rutiner och ansvarsområden i förskolans verksamhet så att punkter för Giftfri förskola läggs till inom egenkontrollen. Exempelvis förteckning för kemiska produkter som ska hållas uppdaterad, rutiner för verksamhetens städning, tvätt av tyger, att rätt handskar beställs, etc. Stäm av med uppdateringar i checklistan för Barnmiljöronnd-Arbeitsmiljöronnd.

Ansvarig

Förskolechef respektive förskola

Mat

20. Ge matansvarig på förskolan möjlighet och inspiration till att öka andelen o-processade råvaror och ekologiska produkter i matlagningen. Kan mer vegetarisk mat kompensera eventuell högre kostnad för ekologiska produkter?
21. Följ de råd som har getts vad gäller val av köksutrustning, förpackningar, servis och förbrukningsmaterial som t.ex. handskar. (se också 17 och 33)
22. Om porslinstallrikar ifrågasätts pga. av arbetsmiljöskäl ska en genomgång göras med arbetsmiljöingenjör där andra åtgärder än att välja plasttallrikar utvärderas i första hand. (se också 34)

Ansvarig

*Kock/matansvarig förskolan
Förskolechef respektive förskola*

Grön Flagg

23. Fortsätt att få nya förskolor att arbeta med Grön Flagg från Håll Sverige rent och uppmuntra nya och redan flaggade förskolor att inarbeta det nya temat på kemikalier: ”Kemikaliesmart förskola” <http://www.hsr.se/node/1078>
24. Prova i projektform att kommunicera kemikaliefrågor med de äldre barnen på förskolan. Försök hitta några intresserade pedagoger som vill prova och börja med att använda materialet från Grön Flaggs ”Kemikaliesmart förskola” <http://www.hsr.se/node/1078>

Ansvar

*Miljösamordnare Utbildningsförvaltningen
Förskolechef respektive förskola*

Återbruk

25. Arbeta för att använda minimalt med produkter som inte är ämnade för barns lek och kreativt skapande av typen industriella restprodukter, byggmaterial, elektronikavfall, målarfärger för vuxna, etc. Ta inte emot eller hämta sådana produkter. För skänkta produkter som utklädningskläder, gamla möbler och liknande. ska alltid en kritisk bedömning av material och risk göras.

En start på lista på ok återbruk finns på Grön Flaggs Kemikaliesmart förskola
<http://www.hsr.se/node/1078>

Ansvarig

Förskolechef respektive förskola

26. Ta fram informationsblad till föräldrar och en hjälpreda för förskolor att bedöma saker som föräldrar skänker. Vad är ok att ta emot och inte. Ha informationsbladet tillhands på förskolor samt nedladdningsbar på hemsidan.

Ansvarig

Säkerhetsstrateg, Utbildningsförvaltningen

Kemiska produkter

27. Fortsätta arbetet med att få egenkontrollen för lagstiftningen kring hantering av kemiska produkter att fungera: att det finns rutiner, att säkerhetsdatablad finns tillgängliga för farliga produkter, att riskbedömningar görs, att det upprättas och uppdateras kemikalieförteckningar.

Se till att produkterna förvaras säkert och oåtkomligt för barn

Välj bort märkningspliktiga produkter när produkterna ska användas av barnen (limmer, lacker, fixativ, målarfärg och diskmedel).

Informera om nya märkningsregler för att signalera faror med kemiska produkter. Försäkra er om att förskolepersonalen kan tolka symboler och information.

Ansvarig

Förskolechef respektive förskola
Säkerhetsstrateg, Utbildningsförvaltningen

Utbildning av förskollärare

Se åtgärder under avsnittet kommunikation ovan.

I utbildningsförvaltningens stödverksamhet

För att fortlöpande kunna arbeta med en giftfri förskola behövs en funktion som kan ge återkommande kompetensstöd på kemikalieområdet inom förskolans sortiment både till verksamheten och till dess stödfunktioner.

Åtgärder behöver göras både i verksamheterna men också i dess stödfunktioner på central förvaltning. För att kunna genomföra åtgärder behövs en person som har ansvaret och arbetsuppgiften att hålla sig uppdaterad inom området. Det innebär bland annat att leta uppgifter om innehåll av farliga ämnen i förskolans material och produkter samt bedöma och samla kunskap om bättre val av material och produkter. Det tillkommer hela tiden nya rön om ämnen och material som vi behöver ta ställning till.

Denna person behöver sedan kontinuerligt delge andra och ge råd kring detta, uppdatera hjälpmedel och kommunicera med leverantörer och upphandlingsavdelningen. Allt för att få så bra produkter som möjligt i samklang med pedagogik och andra frågor som också måste beaktas, som exempelvis hygien.

Kemikompetens material och varor inom förskola/skola - hjälp till pedagogisk verksamhet och stödfunktioner

Utbildningsförvaltningen behöver förstärka sin interna kompetens på området farliga ämnen i material och varor som används på förskolor. Kemikaliefrågor i varor och material inom förskola/skola är ett omfattande fält. Det behövs en person med kemikompetens som fungerar som stöd och hjälp till pedagogisk verksamhet och olika andra stödfunktioner. För att fungera som en verklig hjälp är det önskvärt om denna resurs är nära knuten till den pedagogiska verksamheten och har god kännedom om produkter och behov. Enligt Kemikalieplanen (daterad 2015-08-26) och i PHU (Program för hållbar utveckling 2016-2025) ska det finnas en funktion på utbildningsförvaltningen med detta uppdrag. Och det står i Kemikalieplanen utifrån utbildningsförvaltningens eget förslag att *”Befintlig tjänst som säkerhetsstrateg omformas från och med den 1 januari 2016 på ett sätt som möjliggör att ovanstående åtgärd kan genomföras.”*

De arbetsuppgifter som projekt Giftfri miljö har sett inrymmas i denna funktion är bland annat:

- Ansvara för att implementera, genomföra åtgärder och uppdatera denna handlingsplan för giftfri förskola.
- Bygga upp kunskap om farliga ämnen i produkter och material i förskoleverksamheten samt den lagstiftning och de miljökrav som finns på området, och hålla kunskapen uppdaterad.
- Vägleda och informera/utbilda i verksamheterna både förskoleverksamhet av olika slag och i stödverksamheter.
- Bevaka larm om produkter, t.ex. Rapex (EU:s larmsystem för produktsäkerhet), på forum, i nätverk och i media.
- Plocka fram förslag på bra produkter för olika produktgrupper som är i samklang med pedagogiken. Ha som underlag för upphandling och för att guida till rätt beställning ute i verksamheterna.
- Bistå miljöledare och upphandlare i upphandlingsprocessen och under avtalstid med olika typer av utvärdering av leverantörer på sortimentet för förskolor/skolor.
- Ha en dialog med leverantörer om produkter och sortiment. Eftersom de flesta är grossister har man stor möjlighet att påverka sortimentet som erbjuds.
- Utveckla hjälpmedel för att underlätta rätt beställning i förskolan (innan E-handel). Även delta i arbetet kring att få in rätt beställningsinformation i E-handeln som t.ex. en taggning för ett sortiment som klarar Upphandlingsmyndighetens miljökrav för ”giftfri förskola”.
- Påverka val av bygg- och inredningsprodukter och material. Utveckla kravställande vid nybyggnation och renovering. Få in rätt krav i tidiga skeden, till arkitekter och vid projektering. Bevaka att kraven följer med och följs i hela processen och utveckla en uppföljning.
- Delta i kommunens kemikalieråd för den gemensamma implementeringen av kemikalieplanen.
- Hantera lagkrav kring förvaring och dokumentation av kemiska produkter (vilket utgör den del av detta arbete som befintlig säkerhetsstrateg haft sedan tidigare), samt bedömning vid inköp och riskbedömning vid användning.

28. Formulera en arbetsbeskrivning för säkerhetsstrategen på utbildningsförvaltningen som inbegriper arbetet med Giftfri förskola (och som är en utvidgning av tidigare arbete). Samt presentera eventuella andra lösningar för att ovanstående arbetsuppgifter ska utföras.

Ansvarig

Utbildningsförvaltningen

Projekt

29. Val av madrasser. Utred vilka typer av sov-madrasser som är bästa miljö- och hälsoval, och hur det ska hanteras upphandlingsmässigt. Utred vilka madrasser i verksamheten som bör bytas (ålder, märke, typ och skick) och vad detta skulle kosta, samt hur det kan finansieras.
30. Gör en översyn över svårigheter och möjligheter att låta barnen sova utomhus. Vad behövs för hjälpmedel och resurser? Hur behöver nybyggda förskolor utformas och hur kan man förändra befintliga på ett enkelt sätt för att möjliggöra sovplatser utomhus?
31. Se över vad som används som akustikdämpande material av olika slag och hitta bättre produkter och ställ bättre krav i upphandlingar för detta. Gäller t.ex. pålimmade plasträtter, akustikplattor, mattor och tyg.

Ansvarig

Säkerhetsstrateg, Utbildningsförvaltningen

Miljöledare Upphandling

Kemikaliestrateg Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen

Kostenheten

32. Kommunen har under de senaste åren byggt flertalet tillagningskök för att kunna laga mat från grunden. Här vid möjliggörs att fler rena råvaror och mer ekologiska produkter kan användas i matlagningen. Således behövs en fortsatt satsning göras på köken samt att ansvariga ska erbjudas att delta i kurser och inhämta annan inspiration för t.ex. mer vegetariska rätter och mer ekologiska produkter.
33. Utveckla kravställandet och delta i utvärdering av de miljökrav och lagkrav som ställts i upphandlingen av mat och dess förpackningar, köksutrustning, förbrukningsmaterial, skyddsutrustning, inventarier etc. tillsammans med Upphandlingsavdelningen. Arbeta in erfarenheterna till nästa upphandling.
34. Utred vad som är bästa lösning på tallrik när porslin inte går att hantera pga. av tyngd eller buller. Vilken typ av material och tallrik, eller andra lösningar, kan fungera i olika situationer. (se också 22)

Ansvarig

Kvalitetsutvecklare kost Ekonomienheten, Utbildningsförvaltningen

Säkerhetsstrateg, Utbildningsförvaltningen

Lokalplanering

För att få ändamålsenliga lokaler för barn och personal har utbildningsförvaltningen personal som, i samverkan med Tekniska kontorets olika funktioner, är involverade i bygg-, renovering och inredning av lokalerna.

35. Se över de krav och riktlinjer för olika material som ges till de arkitekter som inreder vid renovering och nybyggnation. Vilka krav ställer vi på deras val av olika material och varor? Är det motsvarande krav på dessa produkter jämfört med när vi själva upphandlar dessa produkter (t.ex. Upphandlingsmyndighetens möbelkrav)? (se också 46)

36. Tydliggör vem som bestämmer vad i vilka lägen, och vem som gör uppföljning, när det gäller krav och val av material och produkter tillsammans med fastighetsavdelningen, Tekniska kontoret.
37. Begär in produktinformation (t.ex. byggprodukters byggvarudeklarationer, möbelfakta) stickprovsmässigt och granska så dessa stämmer med kraven. (också 46)
38. Det underlag som används vid de årliga lokalgenomgångar som görs i verksamheten och som ligger till grund för prioriteringar av renovering som, ombyggnation, byte av golv etc., bör ses över utifrån aspekten giftfri förskola.
39. Delta i arbetet med att genomföra ett pilotprojekt för hållbart byggande på en nybyggnation och inredning av giftfri förskola, genom ett ”cradle to cradle” metod, eller med någon miljömärkning/certifiering (50).
40. Delta i projektet som gör en tväranalys av golvmaterial beskrivet nedan. Vilka golvmaterial är lämpliga att lägga vid renovering av förskolor med olika byggkonstruktion. (51 och 54).
41. Delta i projektet att kartlägga golvmaterial på förskolor (52).
42. Gör en utredning om när man ska använda konstgjorda material på förskolgårdar som fallskydd och konstgräs och vilka krav som då ska ställas för dessa material.
43. Se över dokumentet om utemiljön ”Planering och utformning av utemiljöer vid förskolor” och arbeta in aspekter på Giftfri miljö.

Ansvarig

Planeringssekreterare Lokaler Ekonomi enheten, Utbildningsförvaltningen.

Säkerhetsstrateg, Utbildningsförvaltningen

Kemikalieansvarig fastighet, Tekniska kontoret

Övrigt

Remida-center i Jönköping

Man arbetar på att starta ett kreativt återanvändningscentrum – ett Remida centrum, liknande det i Vaggeryd, även i Jönköping. Ur miljösynpunkt är detta tveksamt. Företag överlåter sitt avfall (spillmaterial) som kommunen hämtar och i sin tur överlåter till förskolor att hämta som material att skapa av. Företagen har en möjlighet att själva arbeta med materialåtervinning som en del av sin resursförsörjning samt har bättre förutsättningar att sortera det rätt. Hur sorterar Remida och förskolorna i sin tur materialet när det blir avfall? Det kommer förmodligen att oftast gå till förbränning eftersom det är sammansatt och för att det inte finns utvecklad materialåtervinning. Miljövinsten är därmed kortsiktig. Till det kommer hälso- och säkerhetsaspekterna av att ”leka” med material som inte är avsedda som leksaker t.ex. att det är stor risk att kemiska ämnen läcker från materialen.

Det är viktigt att kommunen gör en ordentlig utredning vad man tar på sig juridiskt då kommunen juridiskt blir tillverkare och leverantör av produkter som har mycket sträng lagstiftning. Och där vi vid upphandling av andra leverantörer ställer mycket strikta krav som går längre än lagstiftningen. Verksamheten måste definieras och det ansvar man har analyseras i förhållande till flera lagstiftningar bland annat: Miljöbalken, avfallslagar, produktsäkerhetslagar och kemikalielagar. Vem är enligt lagstiftningen den ansvariga och hur måste verksamheten struktureras och hanteras för att klara lagkraven? Beroende på hur verksamheten definieras och om materialet som man tillhandahåller definieras blir olika lagrum giltiga och måste följas av Remidaverksamheten och kommunen.

44. Utred de juridiska frågorna kring ett Remida-center och värdera konsekvenserna

Ansvarig

Utbildningsförvaltningen

Tekniska kontoret, Fastighet

På Fastighetsavdelningen på tekniska kontoret ligger det huvudsakliga ansvaret för att bygga, renovera och förvalta giftfria lokaler. För att kunna arbeta med denna fråga behövs en förstärkning av kompetens som ska strukturera upp arbetet, stödja andra funktioner samt arbeta operativt med frågan.

Kemikompetens material och varor inom byggnation

Enligt Kemikalieplanen (daterad 2015-08-26) ska det från och med 2016 finnas en funktion på tekniska kontorets fastighetsavdelning som ska förstärka kemikompetens och ansvara för ett riskminimerande arbete inom fastighetsbyggnation och förvaltning.

De arbetsuppgifter som projekt Giftfri förskola har sett inrymmas i funktionen är bland annat att:

- Bygga upp kunskap om farliga ämnen i produkter och material i byggmaterial och den lagstiftning som finns på området och hålla kunskapen uppdaterad.
- Plocka fram förslag på bra produkter och material för olika användningar och för olika produktgrupper, som ett underlag för upphandling och för rätt beställning i verksamheterna.
- Bygga upp ett system för att hantera krav på farliga ämnen och uppföljning under byggprocessen.
- Påverka val av produkter och material och utveckla kravställande på nybyggnation och renovering. Få in rätt krav i tidigare skeden till arkitekter och vid projektering.
- Delta i framtagande av kemikaliekraV i revidering av "Riktlinjer för projektering och byggande/ombyggnation av egenägda fastigheter" som harmoniserar med "Policy för ny- om och tillbyggnad av kommunala lokaler" samt Kemikalieplanen.
- Ha en dialog om innehåll av kemiska ämnen i olika produkter och om bättre sortiment med leverantörer av byggprodukter och byggtjänster.
- Ansvara för kommunikation och utbildning inom området av entreprenörer, projekterare, arkitekter och andra specifika målgrupper.
- Vägleda och informera/utbilda anställda i kommunens egna verksamheter.
- Bistå miljöledare och upphandlare med kemikompetens i byggmaterial vid upphandling och vid utvärdering av leverantörer.
- Delta i kommunens kemikalieråd för den gemensamma implementeringen av kemikalieplanen.
- Hantera lagkrav kring förvaring och dokumentation, samt inköpsrutiner och riskbedömning av kemiska produkter.

45. Tillsätt en tjänst som kemikalieansvarig på fastighetsavdelningen och där arbetsuppgifter enligt ovan ingår.

Ansvarig

Fastighetsavdelningen Tekniska kontoret

Bygg upp ett system att hantera krav

46. Se över interna kvalitetsrutiner för att styra mot mer miljövänliga och giftfria materialval i byggprocessen i både nybyggnation och vid renovering. Ställ kemikaliekrav som harmoniserar med kemikalieplanen och projekteringsanvisningar. Gör stickprov på byggvarudeklarationer för produkter så att de stämmer med ställda krav. Se till att relevant platsspecifik dokumentation kommer in och arkiveras (och tillgängliggörs digitalt på sikt). (Se också 35, 36)
47. Utred funktionskrav på ett program/system (typ Sunda Hus, Byggvarubedömningen, BastaOnline) som passar för behoven att styra krav kring miljö- och kemikalieprestanda i byggprojekten. Upphandla och implementera ett sådant system.
48. Genomför utbildning av entreprenörer, projekterare, arkitekter i de kemikalierelaterade krav som ställs i och med ny policy för byggnation och nya projekteringsanvisningar. (del av åtgärd 6).
49. Utred möjligheten att införa någon form av sanktion för att få följsamhet i kraven. Till exempel så som man gör i Göteborgs stad där man inte betalar fakturan förrän man kontrollerat vissa saker.

Ansvarig

Kemikalieansvarig fastighet, Tekniska kontoret

Projekt

50. Utredda möjligheten och hur man ska gå tillväga för att kunna genomföra ett pilotprojekt för lärande inom hållbart byggande på en nybyggnation av giftfri förskola, genom en ”cradle to cradle” metod, eller med någon miljömärkning/certifiering.
51. Genomför ett golvsprojekt där man gör en tväranalys på krav och behov från olika delar av verksamheten på materialval för golv i förskolor. Ta fram bakgrundsinformation i en litteraturstudie och ha en processledare som hjälper till med en workshop där alla olika perspektiv får mötas. Kom fram till vad kommunen ska se som bra golv på förskolor för den pedagogiska verksamheten, städning, hygien, buller, byggkrav, inredningsaspekter, miljö och giftfri miljö. Inarbete i projekteringsdirektiven. (också 40, 51, 54)
52. Inventera golven på förskolorna. Vad är det för typ, innehåll av mjukgörare, och vad är det för skick och ålder. Gå igenom den dokumentation som ska finnas efter byggnation och renovering av förskolor för de objekt där kommunen äger fastigheterna. Efterfråga motsvarande dokumentation i de med annan fastighetsägare. Gör en analys av läget och beräkna vad utbyteshastigheten av PVC-golv med ftalater är vid normal takt och vad kostnaden skulle bli för att byta alla eller valda delar. (41)

Ansvarig

Kemikalieansvarig fastighet, Tekniska kontoret

Städning

Städning på förskolor utförs huvudsakligen av personal från enheten Städ och konferens på fastighetsavdelningen, Tekniska kontoret. Metoder och rutiner är generellt bra. Dock har det framkommit vissa oklarheter om rutiner och ansvar när frågan tagit upp med förskolorna.

53. Se över ansvarsfördelning mot förskolans personal när det gäller viss typ av städning som damugning av mattor, städning under lösa mattor, rengöring av FloTex-mattor och städning

ovan huvudhöjd. Finns det möjlighet att vissa arbetsuppgifter kan ligga på städ och vad skulle detta innebära i ökade kostnader? (18)

54. Delta i utredningen av golvmaterial på förskolor (åtgärd 51).

Ansvarig

Städ och konferens och Kemikalieansvarig fastighet, Tekniska kontoret

Upphandling

Upphandlingen är ett strategiskt viktigt verktyg i arbetet för en giftfri förskola. Men för att kunna fungera som det behöver upphandlaren också ha kompetens och medverkan från verksamheten som har kunskap kring olika produkter och vilka behov man har, och ofta bättre kunskap kring kvalitet och miljöaspekter. Tillsammans görs en analys av området för att konstruera en bra upphandling på ett relevant sortiment. Vilket är viktigt för att kunna ställa rätt kvalitets- och miljökrav och att dessa gäller för merparten av produkterna som köps in. Ett samarbete behövs också för att genomföra uppföljning under avtalstiden. För att sedan få miljöeffekt måste beställaren följa avtal och avropa rätt produkter, vilket ibland kan vara den stora utmaningen.

Upphandlingsavdelningen har huvudansvaret för att genomföra upphandlingen så att lämplig miljöhänsyn tas i enlighet med "Program för miljöanpassad upphandling" som antogs i kommunfullmäktige 2015-06-17. På upphandlingsavdelningen finns upphandlare och en miljöledare. Miljöledaren ansvarar för att ställa, utvärdera och följa upp miljökrav i prioriterade upphandlingar. Prioriteringen görs med stöd av kommunens beslutade dokument; Program för miljöanpassad upphandling, Program för hållbar utveckling och kemikalieplanen.

För frågor kring giftfri förskola i upphandlingen kan det krävas olika specifik kompetens om produkter och varor samt kemikaliers egenskaper och lagstiftning som miljöledaren behöver hjälp av. I kemikalieplanen är det utpekat att kommunens kemikaliestrateg ska vara behjälplig till miljöledaren som stöd i kemikaliefrågor i olika upphandlingar generellt. När det gäller giftfri förskola kommer också kemikalie- och säkerhetsstrategen på utbildningsförvaltningen liksom miljö- och kemikaliesamordnaren på tekniska kontoret att behövas som stöd för frågor kring olika produkter och materialval etc.

Ett strukturerat arbetssätt behöver utvecklas som möjliggör att behov och synpunkter från referensgrupp samt marknadsanalyser hinns med i förberedelsearbetet inför en upphandling.

55. Berörda upphandlare ska genomgå det interaktiva utbildningsmaterialet för giftfri förskola från Upphandlingsmyndigheten.
56. Upprätta och uppdatera kontinuerligt en upphandlingsplan för relevanta prioriterade upphandlingar inklusive giftfri förskola med någon form av bevaknings- och rapporteringsfunktion till berörda parter.

Utveckla en arbetsform som medger tillräcklig tid för den konceptuella fasen och därmed möjliggör att i ett tidigt skede kunna genomföra utvärdering av befintligt avtal, behovsanalyser från verksamheten samt göra marknadsanalyser.

Se över hur man kan konstruera upphandlingar och ställa miljökraven för giftfri förskola där leverantörerna är grossister med mycket breda sortiment som beställare väljer bland. Bearbeta potentiella leverantörer för att få information om vilka produkter som klarar

Upphandlingsmyndighetens krav för giftfri förskola eller vilka som på annat sätt är bättre miljöval, eller vilka produkter som ska förordas i vissa användningar.

57. Se över roller och ansvar för att få rätt kompetens i upphandling av olika produkter för förskola. Jobba för att få med dessa nyckelpersoner i referensgrupper och att dessa får rätt mandat från chefer.
58. Fortsätt att implementera ett e-handelsystem som innebär större styrning av beställda produkter.

Eftersträva att ge tydligare information till beställare. I kommunens hela upphandlade sortiment kan det finnas produkter som behövs i andra verksamheter men som inte bör väljas i förskolan. Arbeta för att det ska vara möjligt att markera bra val för t.ex. förskola, eller bra miljöval i ett kommande e-handelssystem. Innan e-handelssystemet är utbyggt kan viss riktad information om bra val för utvalda produkter behöva ges till beställare i förskolan.

59. I varje prioriterad upphandling bör det redan när miljökraven ställs i förfrågningsunderlaget, finnas ett förslag på hur och när dessa ska följas upp under arbetets gång. Vad görs vid anbudsutvärdering, vad görs under avtalets gång och av vem? Involvera verksamheterna i lämpliga delar.
60. Utvärdera nyckelupphandlingar för förskolan. (t.ex. golvläggningstjänster, köksutrustning, möbler, lek och hobby, idrottsmaterial.) Då flera kommuner har samma leverantörer och ibland samma upphandling via SKL kommentus, kan eventuellt några kommungemensamma utvärderingar (i befintliga samverkansnätverk) göras där man delar på arbetsuppgifterna och resultaten.

Ansvarig

Upphandlingsavdelningen tillsammans med relevant kompetens för olika upphandlingar

Kemikaliestrateg, Miljö- och Hälsoskyddsförvaltningen

Säkerhetsstrateg, Utbildningsförvaltningen

Kemikalieansvarig fastighet, Tekniska kontoret

Miljö- och hälsoskyddskontoret

Miljö- och hälsoskyddsförvaltningen har i huvudsak ansvar för tillsyn av förskoleverksamheterna när det gäller hälsoskydd, miljö och livsmedel. Enligt kemikalieplanen ska det också finnas en Kemikaliestrateg som ska hantera Kemikalieplanen och som har organisatoriskt placerats på Miljö- och hälsoskyddskontoret.

Kommunens kemikaliestrateg

Tjänsten som kemikaliestrateg har som funktion att; ansvara för genomförandet, uppdateringen och uppföljning av kommunens kemikalieplan, samordna kommunens översiktliga arbete, ge stöd till de olika förvaltningarnas kemikaliesamordnare, leda kemikalierådet (där de två operativa funktionerna på Tekniska kontoret och utbildningsförvaltningen förutom kemikaliestrategen ingår) tillika det utökade kemikalierådet med alla förvaltningarnas kemikaliesamordnare. Ansvara för kemikaliehanteringssystemet, arbeta med bedömning av kemiska produkter vid inköp samt med riskbedömningar för verksamheten, ansvara för kommunikationsplanen, nätverkande och samarbete med andra kommuner (Giftfria städer och SKL/KemIs Giftfri Vardag), stötta miljöledare med kemikompetens inom upphandling för t.ex. uppföljning av krav och leverantörer.

Kemikaliestrategen har ingen uttalad operativ funktion för genomförandet av denna handlingsplan för giftfri förskola mer än i de delar som går ihop med genomförandet av kemikalieplanen. Specifik kunskap kring kemikalier och bättre val för material och varor som berör verksamheten i förskolan samt bygg ligger huvudsakligen på de andra två funktionerna på Tekniska kontoret och

utbildningsförvaltningen. Men tanken är att de tre funktioner som utpekats i kemikalieplanen ska utgöra kemikalierådet som gemensamt ska utgöra den kompetens och arbetsresurs som behövs för kemikalieplanens genomförande.

Tillsyn

Se över om det finns frågor som kan lyftas in i Miljö- och hälsoskyddskontorets ordinarie livsmedels- och hälsotillsyn av förskolans verksamhet.

61. Gör en genomgång av checklistor för hälsoskyddets tillsyn på förskolor. Kan det läggas till eller justeras någon fråga med bäring på giftfri förskola? T.ex. ventilation, städning, egenkontroll/rutiner, materialval eller kemiska produkter.
62. Uppdatera och utöka de råd kring giftfri förskola som skrevs in i broschyren ”Starta förskola” under projektiden nästa gång den revideras.
63. Gör en genomgång av checklistor för livsmedelstillsynen i förskoleköken och plocka in, och eventuellt harmonisera råd som ges kring handskar, plastfilm, livsmedelsförpackningar och materialval.

Ansvarig

Miljö- och hälsoskyddskontoret

Politiken

För att driva vissa praktiska och faktiska förbättringar framåt kommer det att behövas öronmärkta pengar i en budget för att något ska hända. Förslag på detta kan vara:

- Avsätt pengar till att öka förskolornas andel ekologisk mat
- Avsätt pengar till att ge förskolor öronmärkta pengar att byta ut madrasser
- Avsätt pengar för att kunna driva ett lärande ”demonstrationsprojekt” med principen ”Cradle-to cradle” eller liknande vid bygge av en förskola

Matris över åtgärder och ansvar

Följande sidor är en tabellmatris över handlingsplanens olika åtgärdsområden med hänvisning till nummer på de olika mer detaljerat beskrivna åtgärderna i denna handlingsplan, samt med ansvariga.

Matris över åtgärdsområden och ansvar från handlingsplan Giftfri förskola Jönköpings kommun		Ansvar										
Åtgärdsområde	Nummer åtgärd i handlingsplanen	Säkerhetsstrateg Utbildningsförvaltningen	Kemikalieansvarig fastighet Tekniska kontoret	Kemikaliestrateg	Kvalitetsutvecklare kost Utbildningsförvaltningen	Planeringsserkeretare lokaler Utbildningsförvaltningen	Utbildningsförvaltningen	Förskolechef	Miljöledare Upphandlingen	Upphandlare/ Upphandlingsavdelningen	Tillsyn Miljö- och hälsoskyddskontoret	Tekniska kontoret
Kommunikation-Utbildning												
Anordna utbildning om Giftfri Förskola regelbundet. Uppdatera fortlöpande utbildningsmaterialet om Giftfri förskola. Erbjud på olika ställen i verksamheten.	1, 2, 4, 5	x						x				
Kurs i att praktiskt kunskap om material, vad som ska rensa och hur köpa bättre saker.	3, 11	x						x				
Genomföra seminarier till olika aktörer med riktad information och utbildning i kemikaliefrågor inom respektive nyckelfunktioners kompetensområde till personal, leverantörer etc.	6, 48, 55	x	x	x								
Kommunikation-Medier												
För ut information till förskolor och intresserade med hjälp av hemsida, facebookside och broschyrer	7, 8, 9, 10, 14	x		x								
Prova kommunicera frågan med äldre förskolebarn	24							x				
Rensa saker												
Rensa olämpliga saker på förskolor, utbilda för detta, hitta sätt att få det gjort.	3, 10, 11, 12, 13,14, 15, 16	x						x				
Få fler förskolor grönflaggade och med temat kemikaliesmart förskola	23	x					x					

Åtgärdsområde	Nummer åtgärd i handlingsplanen	Säkerhetsstrateg Utbildningsförvaltningen	Kemikalieansvarig fastighet Tekniska kontoret	Kemikaliestrateg	Kvalitetsutvecklare kost Utbildningsförvaltningen	Planeringssekreterare lokaler Utbildningsförvaltningen	Utbildningsförvaltningen	Förskolechef	Miljöledare Upphandlingen	Upphandlare/ Upphandlingsavdelningen	Tillsyn Miljö- och hälsoskyddskontoret	Tekniska kontoret
Köpa bättre saker												
Utveckla upphandlingsprocessen och inkludera mer specifik kompetens för att möjliggöra bättre val av produkter.	55, 56, 57, 58, 59, 60	x	x	x	x	x			x	x		
Underlätta för beställare att välja rätt	17, 21	x		x	x				x	x		
Säkrare återbruk av saker												
Använd minimalt med saker som inte är ämnat som leksaker. Ta fram lista på ok saker att använda och ta emot . Informera personal och föräldrar.	25, 26	x						x				
Utred juridiska aspekter av att starta ett Remida-centrum	44						x					
Mat och servering												
Fortsätt arbeta för att bygga ut kök så mat kan lagas från råvaror. Inspirera för mer ekologisk mat	32, 20				x							
Fortsätt arbeta för att göra upphandlingen av mat, köksutrustning etc bättre. Utvärdera miljökrav.	33	x			x				x	x		
Utred och hitta lösningar för att kunna fortsätta använda tallrikar av glas eller porslin även vid arbetsmiljöproblem	34, 22				x		x					
Sova och möbler												
Utred bra typer av sov madrasser, behovet av byten samt hur vi kan upphandla och finansiera byte.	29	x				x	x			x		
Titta på möjligheter att sova utomhus.	30	x				x		x				
Ställ mer krav på inredning och utvärdera krav och leverantörer	17, 31, 33, 35, 37	x		x	x	x			x	x		
Städning, kemiska produkter och rutiner												

Åtgärdsområde	Nummer åtgärd i handlingsplanen	Säkerhetsstrateg Utbildningsförvaltningen	Kemikalieansvarig fastighet Tekniska kontoret	Kemikaliestrateg	Kvalitetsutvecklare kost Utbildningsförvaltningen	Planeringssekreterare lokaler Utbildningsförvaltningen	Utbildningsförvaltningen	Förskolechef	Miljöledare Upphandlingen	Upphandlare/ Upphandlingsavdelningen	Tillsyn	Miljö- och hälsoskyddskontoret	Tekniska kontoret
Se över rutiner för egenkontroll och ansvarsfördelning av vissa städmoment	53, 18, 19	x					x	x					x
Fortsätt arbetet kring att styra upp Kemiska produkter	27	x						x					
Fastighet och bygg													
Styra upp och organisera arbetet med miljö- och kemikaliekraav i hela byggprocessen (från planeringsstadiet) samt vid renovering. Införskaffa verktyg och genomför kompetenshöjning.	35, 36, 37, 38, 46, 47, 48, 49		x			x							x
Utred lämpliga golvmaterial på förskolorna tvärfunktionellt.	40, 51, 54	x	x			x	x	x					x
Utred behovet av golvbyten samt hur det kan finansieras.	52, 41	x	x			x	x						x
Utred möjligheten att genomföra ett kunskapshöjande pilotprojekt för nybyggnation av en "Giffri" förskola	39, 50	x	x			x	x						x
Se över konstgräs, fallmattor och utemiljön på förskolor	42, 43	x	x			x							x
Tillsyn													
Se över hur miljö- och hälsoskyddets tillsyn kan stödja i arbetet	61, 62, 63											x	
Kompetensförsörjning													
Utse ansvarig och operativ för giffri förskola på Utbildningsförvaltningen och en kemi- och materialcontroller på fastighetssidan Tekniska kontoret	13, 28, 45,						x						x